

Ovidiu SAVU

CONVORBIRI CU LUCIA BUNACIU

(11 ianuarie 2002)

Cine sunteți Dumneavoastră, Doamnă Lucia Bunaciu?

Eu fac parte din familia Mureșenilor. Sunt urmașa acestei familii prin mama mea, Lucia Mureșianu, care a fost fiica lui Iacob Mureșianu, compozitorul, fiu, la rândul său, al lui Iacob Mureșianu, directorul „Gazetei Transilvaniei“, primul ziar românesc din Ardeal. Înaintașii mei, plecați din Maramureș, localitatea Biserica Albă, s-au așezat la Bistrița-Năsăud, comuna Rebrișoara. Există la Rebrișoara un basoreliev care amintește de existența lor pe acele meleaguri. Cele trei personaje ale monumentului sunt Ioan, Iacob și Andrei Mureșanu.

Străbunicul meu Iacob Mureșianu a venit la Brașov ca profesor la liceul latino-german de aici și ca redactor al „Gazetei de Transilvania“, condusă atunci de Gheorghe Bariț. S-a căsătorit aici cu Sevastia Nicolau, fiica unui negustor brașovean și, ca zestre, printre altele, a primit și casa în care astăzi se află Muzeul memorial „Casa Mureșenilor“.

Când v-ați născut, Doamnă Bunaciu?

M-am născut într-o comună din județul Arad, Pecica – astăzi oraș, în anul 1922, unde tatăl meu era medic. A primit acel post după întoarcerea de pe front. Tatăl meu a luat parte la primul război mondial ca medic și s-a întors cu corpul de voluntari români, după ce a fost prizonier în lagărul de la Dalnic din Rusia. Am stat puțin la Pecica, căci familia mea s-a mutat la Cluj, unde am rămas până în anul 1940, când, în urma Dictatului de la Viena, ne-am refugiat la Brașov. Pe tatăl meu l-am pierdut când fratele meu și cu mine eram mici, așa că am fost crescuți de mama noastră. La această plecare silită din Cluj am ales Brașovul, acesta fiind leagănul familiei Mureșenilor, ca să zic așa, și unde atât mama, cât și surorile ei au considerat de bine să ne așezăm.

Cred că ar fi potrivit să vorbesc puțin despre bunicul meu, care a fost o personalitate marcantă a familiei, compozitor înaintaș, întemeietorul primei reviste muzicale din Ardeal, „Musa Română“, și profesor al multor muzicieni din Transilvania. După studiile făcute la Viena și Lipsca, la dorința tatălui său s-a întors acasă și a fost numit profesor de muzică la școlile din Blaj. Acolo s-a căsătorit cu Otilia Brândușianu, fiică a unui avocat foarte renumit din Blaj. Acesta avea o „cancelarie“ mare, unde își făceau stagiul mulți avocați tineri, printre care a fost și Iuliu Maniu. Datorită soției sale, precum și a faptului că a avut o familie grea cu mulți copii, Iacob Mureșianu a rămas în micul și provincialul Blaj, deși, după cum mi s-a spus de către mama mea, ar fi dorit să treacă în România, unde ar fi avut, datorită pregătirii și talentului său, alte perspective de realizare. Se pare că în cele din urmă s-a complăcut totuși în patriarhala atmosferă a Blajului. Aici a dus o activitate foarte susținută din punct de vedere muzical: creația componistică, cea de editor și redactor al revistei menționate mai sus, avea ore la toate școlile blăjene – liceu, Școala normală și Facultatea de teologie, precum și conducerea corului mitropoliei.

Se spune că avea 40 de ore săptămânal!

O normă foarte mare, avea o serie de elevi particulari, fie la pian, fie la alte instrumente. Cunoștea și instrumentele de suflat, iar în ce privește pianul era un adevărat virtuoz. Astfel, cu elevii săi a creat diverse formații camerale, care aveau violoniști, pianiști, care toți erau elevii săi. În afară de formațiile camerale a înființat o orchestră valoroasă, cor mixt, cor de copii, muzică vocală, soprane, tenori, alto, baritoni, bași, descoperiți printre meseriașii din Blaj și soțiile lor, cu care a înființat Societatea meseriașilor și a pus în scenă o serie de opere și vodeviluri compuse de el pe texte de Vasile Alecsandri. A jucat astfel cu această trupă a meseriașilor din Blaj – erau destul de mulți, și toți aveau oarecare studii, unii chiar la Viena în diferite ateliere, și soțiile lor de asemenea aveau voci bune – și i-a învățat și i-a strunit și a pus în scenă aceste operete: „Scara măței“, „Florin și Florica“ etc. Din păcate, o parte din aceste partituri s-au pierdut, n-au fost publicate, însă totuși mai există o parte dintre note, dovadă că atunci când a fost comemorarea a 125 de ani de la naștere, aici în Brașov, Teatrul de Operetă a pus în scenă aceste operete. Ele sunt destul de reușite, sigur, au doar un act, pentru că așa îi permitea personalul pe care îl avea la vremea aceea. Pentru ei le-a scris, dar așa le-a scris și Vasile Alecsandri. La Blaj – după cum scrie A. T. Bănuț, care a fost elevul lui Iacob Mureșianu și care a scris și despre Dima –, a fost muzicolog al Societății de Teatru din Ardeal.

Venind în părțile acestea, el a fost impresionat de limba care se vorbea, pentru că la Blaj se vorbea o limbă românească destul de dialectală.

Ca în Ardeal . . .

Vorbă ardelenescă. A. T. Bănuț spune că el vorbea o limbă românească curată, și, pentru asta, blăjenii, care erau așa de batjocoritori în general, l-au botezat „Vocea“. Ei îi spuneau „Voace“ și li se părea așa de curios că Iacob Mureșianu nu folosea asemenea palatalizări și expresii dialectale. A. T. Bănuț, Tiberiu Brediceanu și cu Domide au fost dintre elevii săi mai talentați, au fost foarte bucuroși să audă pe cineva vorbind limba așa curată cum se vorbea și aici, în Țara Bârsei. Tot el (Bănuț – n.n.) îl descrie pe Iacob Mureșianu ca fiind foarte elegant, întotdeauna foarte frumos îmbrăcat, cu o comportare destul de blândă, deși cu o foarte fină ironie la adresa elevilor și profesorilor care îl înconjurau și cu o dăruire nemaipomenită pentru ceea ce și-a pus în gând să facă. Poate și acest lucru, fiind un om mai fragil ca sănătate, a făcut să moară destul de curând. Nu împlinise încă 60 de ani când s-a stins și aceasta pentru că, în 1917, intelectualii blăjeni au fost deportați la Beiuș de autoritățile austro-ungare și drumul a fost făcut iarna, în vagoane de vite, și a răcit. Pe urmă, la Beiuș, a fost grav bolnav. Venea să-l vadă acolo Béla Bartók, pe care îl cunoștea încă dinainte, de la Budapesta. La întoarcerea la Blaj, pe urmă, a și murit. Din păcate pentru el, – și mie îmi pare foarte rău pentru el –, n-a ajuns să vadă România Mare.

Visul Mureșenilor . . .

Visul tuturor Mureșenilor: Unirea și libertate și o țară mare și glorioasă să fie!

Doamna Bunaciu, apropo de Iacob Mureșianu și de trăsăturile sale de caracter, am citit în lucrarea lui Mircea Gherman, un alt urmaș al Mureșenilor, despre prietenia lui Iacob Mureșianu Jr. cu Ion Luca Caragiale, cu Gheorghe Dima, cu Béla Bartók și, din nou, despre trăsăturile frumoase de caracter pe care le avea. Aș dori totuși să revenim la studiile D-voastră, anii de liceu, de facultate.

Am făcut studiile de liceu la Cluj, la liceul „Regina Maria“. Pe urmă am continuat la Braşov, pentru că eram elevă când am venit aici, şi am terminat la liceul „Principesa Ileana“. După terminarea liceului aş fi vrut să fac litere şi filosofie, şi dacă aş fi rămas la Cluj probabil că asta aş fi şi făcut, mai ales că una dintre rudele noastre prin alianţă, Sextil Puşcariu – care era din Braşov şi care era un bun prieten al bunicii şi al mamei mele, şi al lui Aurel A. Mureşianu, unchiul meu –, spunea mereu „lasă că o să fii studenta mea“. M-a interesat întotdeauna nu atât literatura, cât partea ştiinţifică a limbii, unde un savant de clasă mondială era Sextil Puşcariu.

Deci lingvistica propriu-zis?

Lingvistica m-a interesat mai mult, dar Universitatea s-a mutat la Sibiu. La Braşov a venit Academia Comercială. Condiţiile materiale ale mamei nu erau suficiente să mă întreţină într-un alt oraş, şi atunci am rămas aici şi am făcut Academia Comercială. M-am înscris şi la Facultatea de Drept, pentru că, atunci, dacă urmai două facultăţi nu era nevoie de frecvenţă, frecvenţa pe vremea mea nu era obligatorie. Având frecvenţa la una dintre facultăţi, la cealaltă puteai să te prezinţi numai la examene. Am primit această aprobare. Decanul Facultăţii de Drept din Sibiu era Camil Negrea, unul dintre elevii lui Iacob Mureşianu. A fost profesor de drept civil, dar, totodată, un foarte bun muzician. A fost elevul lui Iacob Mureşianu la pian, la vioară, aşa a făcut parte şi din corul de la Blaj şi din orchestra de cameră. Deci Camil Negrea mi-a dat această aprobare să pot urma facultatea la fără frecvenţă, veneam numai la examene. Tot la facultatea aceea era un alt urmaş al Mureşenilor, Aurelian Ionaşcu, care era profesor de drept acolo şi care era nepot din partea sorei lui Iacob Mureşianu-tatăl, Maria. Aceasta a fost măritată cu preotul Lazăr din Năsăud, şi a avut o fată care s-a măritat cu profesorul Ionaşcu, de la Universitatea din Iaşi. Deci Mureşenii au fost răspândiţi în toate provinciile româneşti ... M-am înscris la Academia Comercială şi am făcut Facultatea de Drept la Sibiu. Alegând această nouă profesiune am renunţat, bineînţeles, la dorinţa mea de a face lingvistică şi am făcut o altă specialitate. Am dorit să urmez o secţie consulară, de aceea am făcut şi dreptul, şi să intru în Ministerul de Externe. Pentru că aşa cum au fost toţi Mureşenii, toţi am învăţat de mici limbi străine, şi una dintre condiţiile ca să lucrezi acolo ar fi fost examenul de limbi străine. Din păcate, am terminat în momentul când au venit comuniştii.

Atunci mi s-a tăiat orice cracă de sub picioare! Nici originea mea socială, cu toate că mama a fost destul de necăjită şi ne-a crescut destul de greu, nici condiţiile care erau nu mi-au permis să ajung în nici o instituţie, darămite în Ministerul de Externe. Când spuneam cine sunt, ce sunt, toate acestea erau împotriva mea. Trebuia neapărat să găsesc un serviciu, pentru că în acel an mama mea s-a pensionat, nu împlinise vârsta de pensionare, dar tot datorită faptului că era cine era a fost pensionată, cu toate că avea un post de funcţionar destul de mărunţ. Pe urmă ceilalţi membri ai familiei, dintre care unchiul meu Dr. Joe Gherman a fost arestat şi dat afară din Ministerul de Interne. Celălalt unchi al meu, care era comandor de aviaţie, comandorul Pârvulescu, a fost dat afară din armată, fără pensie. Fratele meu era încă student; vărul meu Mircea Gherman abia terminase liceul „Andrei Şaguna“. Nu i s-a dat voie să se înscrie la facultate decât cu mare greutate, dar până la urmă tot a fost dat afară şi de acolo, şi atunci eu şi cu mătuşa mea mai tânără, cea mai mică dintre fetele lui Iacob Mureşianu, care era profesoară, eram singurele care puteam câştiga ceva, pentru că, altfel, nu exista nici un venit în familie. Scurt timp după ce a venit guvernul Groza, cele două partide, ale lui Maniu şi Brătianu, au primit câte un minister, unde erau doi secretari de stat, la liberali era Romniceanu şi la ţărănişti era Haţieganu. Fiindcă îl cunoaşteam, domnul Romniceanu a intervenit

aici, la fabrica care pe urmă a devenit uzina Brainer Béla, și acolo îl cunoștea pe director și mi s-a oferit un post. Sigur, m-am prezentat imediat, am fost angajată, dar pentru puțin timp, pentru că ulterior s-au desființat acele ministere, pe urmă a venit Gheorghiu-Dej, tot cu Petru Groza, dar din ce în ce se strângea șurubul și am fost dată afară și am rămas din nou fără serviciu.

Directorul liceului „Meșotă“ era un profesor de matematică, care și el era refugiat de la Cluj, și fusese conducătorul cercetășiei în Țara Românească. Și eu și fratele meu am fost cercetași. Pe urmă am fost străjeri, atunci toți elevii au devenit străjeri, și tot domnul Goia era conducător. Cunoscându-mă de acolo, și fiindcă mătușa mea a primit o catedră de franceză la acest liceu, mi-a dat și mie o catedră de suplinitor. Am funcționat între anii '47 și '48 ca profesoară de franceză la liceul „Meșotă“, și, totodată, tot domnul Goia a vorbit cu directorul liceului „Șaguna“, unde am primit și acolo un număr de ore. Așa că anul acela ...

V-ați întors la litere, așa cum v-ați dorit ...

Da, dar în '48 ... Eu la Academia Comercială am făcut franceza, mai ales că ultimul nostru rector a fost chiar profesor de franceză, și am făcut franceză comercială, și chiar ca studentă am avut ore la Liceul Comercial. Era un liceu comercial de fete aici. Cum am ajuns acolo ... Mai întâi, asta era încă în perioada războiului ... Directoarea Liceului Comercial era domnișoara Cârstea, profesoară de engleză. Eu la Cluj am făcut la Liceul englez. Venind aici, la liceul „Principesa Ileana“, se făcea limba germană. Fiind la sfârșitul liceului, nu puteam să recuperez și atunci liceul a făcut o cerere către Liceul Comercial de fete unde, cum am spus, era directoare domnișoara Cârstea. Toți elevii refugiați, veniți din alte părți, care la școlile lor făcuseră engleză, au fost supuși aceluiași regim. Deci, urmam engleza în particular la Liceul Comercial, cu teze trimestriale și probe orale, o dată sau de două ori pe săptămână. Notele erau transmise apoi la liceele de unde venea fiecare elev. Prin urmare, am ajuns să predau și eu la Liceul Comercial fiindcă domnișoara Cârstea mă cunoștea de când îi fusesem elevă. Mi-a dat niște ore pentru că știa că aveam nevoie de bani. Dar așa am făcut și seminarul pedagogic (ca să pot să predau) și am terminat și cu o diplomă de profesor.

În '48 a venit reforma învățământului, au fost scoase absolut toate limbile, și latină și greacă și franceză și germană și așa am rămas doar cu limba rusă. Toți profesorii care fuseseră profesori de latină, de germană, profesori de greacă, toți au trecut ca profesori de română, sau care au avut secundar de istorie au trecut pe istorie, și de aceea toate catedrele s-au ocupat, și n-a mai fost loc pentru mine. N-au avut cum să mă treacă suplinitor la română pentru că erau mult mai mulți profesori decât era nevoie, ore erau puține pe atunci, și am rămas din nou fără servicii. În '48, naționalizarea a fost în iunie. Am terminat anul școlar, examenele, și am rămas fără nici un fel de venit. Fratele meu era încă student, la Medicină la Cluj, fiindcă între timp redobândisem Ardealul de Nord. Un cunoscut al unchiului meu, care a fost aviator, și a fost instructorul său de zbor, evreu, și pe care l-a salvat (s-a dus la generalul Antonescu și i-a cerut să-l elibereze din lagăr fiindcă a fost aviator), avu o cunoștință, un comunist, care era directorul unei fabrici foarte mici. A vorbit cu acela și am fost angajată la acea fabrică ca tăbăcar (!). Era o fabrică de tăbăcărie. Eram și tânără și slabă, ce să mă pricep eu ca tăbăcar ...

Aveți altă pregătire ...

Poate că lumea nici nu știe, tăbăcăria este o meserie foarte grea, pieile acelea de ridicat. Sigur, erau și meșteri, dar eu fusesem angajată ca muncitor necalificat. Acel director, care sigur era comunist, făcuse Școala de Arte și Meserii. Aceste licee de arte și meserii erau licee cu niște

standarde foarte ridicate. De exemplu, Brâncuși n-a făcut un liceu teoretic, a făcut această Școală de Arte și Meserii, și erau numai câteva în țară. Fie că ieșeau foarte buni meseriași: electricieni, strungari, fie, cei mai talentați, treceau la Belle-Arte, ca și Brâncuși și alți mulți care au terminat această școală. Ei, acest om, Ieremia se numea, terminase ca electrician. El a intrat de fapt în Partidul Socialist, dar pe urmă s-au comasat, și a trecut la comuniști. Soția lui era foarte mare militanță comunistă și așa s-a ridicat și el.

În primul rând că nu îi eram de nici un folos ca muncitor tăbăcar, nici nu puteam să ridic o piele din acelea. Atunci a făcut o adresă la Forțele de Muncă, că așa era atunci, că are nevoie neapărat de o secretară-casieră, adică de cineva care să se ocupe de treburile acestea. Și m-a învățat să spun așa ... că nu am nici un fel de pregătire, am declarat că am 7 clase primare, și mi-a făcut o adresă cu care m-a trimis acolo. Era foarte multă lume. Erau mulți șomeri, era venită lumea din război, era o situație destul de disperată ... și m-a trimis acolo cu această adresă, în care se spunea că dorește să fie o persoană mai tânără, adică mi-a pus vârsta, și pregătire să fie 7 clase, așa ca să fie sigur că nu au un contracandidat. Întâmplător am văzut că șefa acestui Birou de Brațe de Muncă era o fostă servitoare a unor prieteni de-ai noștri. Acea, când m-a văzut, m-a poftit imediat înăuntru. Era o ungueroaică, nici nu putea scrie și citi, semna numai prin punere de deget, și i-am spus, Maria o chema, „uite, Maria, trebuie să fiu angajată neapărat ...“, „da, d-ră!“ . Mi-a făcut imediat recomandarea, a pus degetul ... și așa am fost angajată.

Și am rămas la această mică fabrică, care, pe urmă, a fost comasată. Așa cum acum dorim să facem o privatizare cu fabrici mici, cu randament mare, atunci era tocmai invers. S-a naționalizat tot, s-a luat tot, patronii dați afară, fabricile toate le-au unit. În Brașov erau multe tăbăcării, pentru că sașii erau mari specialiști în treaba aceasta, și au unit toate aceste fabrici într-o singură întreprindere, „Timpuri Noi“.

Am lucrat la preț de cost, la financiar, mă rog. În cele din urmă am ajuns șef de serviciu, și pe urmă, în '62-'63, m-am pensionat pentru că eram mioapă. Boala mea s-a agravat, lucram mult, și ziua și noaptea, aveam răspundere foarte mare, și atunci am fost pensionată de boală.

Eram deja căsătorită, așa că nu era nici o problemă.

În ce an v-ați căsătorit cu regretatul domn Bunaciu?

În '49 ... Deci, nu mai aveam așa probleme materiale, și de atunci am rămas pensionară, n-am mai profesat.

Dacă aș fi știut că bietul meu văr o să se prăpădească așa de curând, poate aș fi făcut Facultatea de Istorie, ca să pot folosi acestui muzeu ...

Este vorba de Mircea Gherman?

Da, este vorba despre Mircea Gherman, pentru că el a rămas la muzeu, după ce tatăl său a murit. Aurel A. Mureșianu murise în '50, și ce să spun, nu m-am gândit niciodată că o să trebuiască să mă ocup de acest muzeu. Moartea vărului meu, care a fost foarte rapidă ... și nu a avut timp să mă sfătuiască ce să fac. El a ales-o pe d-na Sanda Maria Buta să-i urmeze, a cunoscut-o foarte bine și foarte bine a făcut, pentru că într-adevăr este un om care a făcut pentru muzeul acesta ce nu știu dacă ar fi putut face altcineva, și ea dacă m-a rugat s-o ajut, sigur că m-am angrenat. Așa a trebuit să citesc mult mai mult, să știu mult mai mult despre familie. Ce știam eu numai din familie era puțin, trebuia să studiez documente și așa astăzi sunt oarecum în măsură să fiu de folos Casei Mureșenilor.

Sigur sunteți de folos! Stimată Doamnă Bunaciu, care considerați că este rolul familiei Mureșenilor în istoria locală, în istoria regională, a Transilvaniei, și în istoria țării?

Rolul familiei Mureșenilor a fost în trecut foarte important. Cred că așa și trebuie să rămână. Iacob Mureșianu s-a căsătorit cu o brașoveancă și a venit aici tânăr și a rămas brașovean și el. Deci pentru Brașov a făcut tot ce a făcut.

Și ca profesor, și ca publicist ...

Ca publicist, ca director de liceu și ca susținător și sponsor al înființării Liceului „Andrei Șaguna”; ca ziarist, ca cel care, prin „Gazetă”, a fost alături de Războiul de Independență din '77. Fiului său, Dr. Aurel Mureșianu, i-a cerut să renunțe la orice carieră ar fi putut avea în Apus, să vină și să se ocupe de „Gazetă”. Deci ei toți au fost luptători, au fost dăruiți cu totul acestui neam. Dr. Aurel Mureșianu a fost apărător în procesul Memorandului; „Gazeta” a luat o amploare foarte mare în timpul lui, și-a făcut o tipografie ca să aibă control asupra „Gazetei”, să nu poată fi împiedicat de un tipograf străin.

Este unul dintre fondatorii Partidului Național Român.

În afară de asta, împreună cu Gheorghe Bariț, care era director comercial, a preluat fabrica de hârtie de la Zărnești pentru ca să aibă hârtia necesară „Gazetei”. Sigur că autoritățile austro-ungare nu susțineau în nici un caz acest ziar românesc, care nu numai că era românesc, dar era un organ de luptă, în primul rând, pentru ridicarea românilor. Asta i-a interesat foarte mult pe înaintașii mei, și țineau o legătură foarte strânsă cu Țara Românească și cu Moldova. Și acolo erau Mureșeni. La București era sora lui Dr. Aurel Mureșianu, și activa în societatea „Principele Mircea”, era în anturajul Reginei Carmen Sylva. Cealaltă soră, Elena, de asemenea, măritată cu generalul Moise Groza, corespondent al „Gazetei”, care a luptat în războiul din '77, și mai pe urmă a fost în Ministerul de Război. Deci toată familia a fost angrenată în această luptă a țării, nu numai a Brașovului.

Iacob Mureșianu, tatăl, s-a căsătorit cu Sevastia Nicolau. Această familie, Nicolau, a fost o familie de negustori, dar totodată și de cărturari. Din partea mamei ei, făcea parte din familia Cepescu – alți cărturari și oameni de vază, care au avut toate casele din Prund, de la Biserica Sf. Nicolae, tot ce este acuma clădit erau casele lor, și acești Cepești, la moartea lor au lăsat testamentar totul Bisericii Sf. Nicolae. De asemenea, familia Nicolau – a unui negustor așa de bogat – erau rude și foarte apropiate de celebrele familii Ciurcu și Nica. Aceștia toți sunt înrudiți cu familia Dima, apropiată de familia Mureșenilor.

Negustori și sprijinitori ai culturii brașovene ...

Da, pentru că ei au fost cei care l-au adus aici pe Gheorghe Bariț, acești negustori care au format o asociație, la „Casina Română”, asociație care se numea foarte interesant, *Gremiu*, și acest *Gremiu* a fost numai cu negustori români, pentru că aici au fost și negustori greci și între negustorii români au fost desigur și mulți macedoneni.

Un alt negustor cu foarte mare importanță – și tot rudă cu Mureșenii prin familia Ioan, pentru că una dintre fetele Nicolau a fost căsătorită Ioan – este Rudolf Orghidan, alt negustor de vază. Toți acești negustori au dat bani la Blaj ca să poată să vină cei mai bine pregătiți profesori recomandați de Timotei Cipariu. Timotei Cipariu era președintele Academiei Române, era un

lingvist și un erudit de talie mondială, așa că negustorii au avut un rol foarte, foarte important pentru cultura românilor de aici.

Și ca să revin la importanța Mureșenilor, ei toți au considerat că este datoria lor să renunțe la orice veleități, faimă personală sau la îmbogățire pentru a fi în slujba norodului lor, care era umilit și asuprit, și care avea așa de multă nevoie de intelectuali.

Inclusiv testamentul lui Iacob Mureșianu ...

Așa, Iacob Mureșianu a făcut acest celebru „Lăsământ“, prin care a dorit ca tot ceea ce a strâns și ce vor mai strânge urmașii, casa lui și totul să rămână pentru ca să se formeze un Institut, pentru români. Vă dați seama că se lupta pentru Unire, dar nu se știa și când o să se ajungă, considerând că totuși Transilvania o să rămână încă sub stăpânire străină. Acest institut să poată folosi tinerilor români, tinerilor de la țară, tinerilor care meritau și care aveau dorința de a învăța și care nu aveau toți posibilitatea fie să plece în străinătate, fie să urmeze școli, pentru că părinții lor erau săraci lipiți pământului și oropsiți de cârmuire.

De aceea sunt importanți Mureșenii, pentru istoria neamului, consider eu.

Doamna Bunaciu, ar mai trebui amintiți: ultimul fiu al lui Iacob Mureșianu, Traian Mureșianu, vestit sculptor, apoi Elena Mureșianu, fostă Popovici, pictoriță. Putem vorbi, deci, de această veritabilă dinastie culturală a Mureșenilor?

Da. Traian Mureșianu a fost sculptor, a făcut Belle-Arte la Viena, și tot acolo a fost cântăreț la Opera din Viena. A murit destul de tânăr. A avut o voce excepțională. Toți Mureșenii au fost foarte „muzicali“. Începând cu Andrei Mureșanu, Iacob Mureșianu, bătrânul, care a compus și el, de Iacob Mureșianu junior nu mai vorbesc, toți au fost foarte talentați muzical și toți au avut foarte frumoase voci, de tenor, de bariton. Traian Mureșianu a fost bariton, și ceilalți copii au fost foarte talentați, urmașii lor. Mama mea a fost o foarte bună pianistă. Mătușile mele, de asemenea, unchiul meu, Iuliu Mureșianu, un compozitor de seamă.

Fiul Dr. Aurel Mureșianu, Aurel A. Mureșianu, a făcut la Paris Litere și filosofie și a studiat și istorie. Conform lăsământului bătrânului Iacob Mureșianu, totdeauna un urmaș trebuia să rămână, să se ocupe de patrimoniul strâns, în vederea realizării acestei dorințe de a se forma institutul istoric respectiv. După moartea lui Aurel Mureșianu, care a murit și el înainte de Unire, în 1909, și care, după cum ai spus, fusese căsătorit cu Elena Popovici, o pictoriță bună a epocii, fiul lor, Aurel A. Mureșianu, a rămas în casa strămoșească și s-a ocupat în mod deosebit de biblioteca și arhiva strânse de-a lungul a aproape 100 de ani. A fost un publicist foarte apreciat, a făcut parte din viața culturală a Brașovului, a fost colaborator și fondator la „Țara Bârsei“, a fost colaborator al „Gazetei“, care nu mai era a familiei, și care a apărut până târziu. În 1940 a trecut la ASTRA și director a fost Dr. Nicolae Căliman. A colaborat la „Boabe de grâu“, a scris la foarte multe publicații din țară ...

La „Adevărul“, la „Dimineața“, la „Glasul Bucovinei“ ...

Peste tot în Țara Românească, din Moldova, din Bucovina. A avut și o serie de lucrări personale. A făcut o foarte frumoasă monografie a bunicului său Iacob Mureșianu, cu multe cercetări, fiind un om de știință foarte bine documentat. Din păcate, a murit și el foarte repede, la 60 de ani neîmpliniți, răpus de o boală cumplită, dar înainte, împreună cu soțul verișoarei lui primare, Sevastia Mureșianu, măritată Gherman, a făcut un act prin care s-a făcut donația acestui imobil, a

patrimoniului și a tot ce se găsește în muzeul actual: mobilier, tablouri, arhiva Mureșenilor, alte lucruri de valoare și biblioteca.

Dar după ce a murit, foarte curând, nu știu dacă au trecut 48 de ore, s-au prezentat organele securității, dorind să ridice tot ceea ce este tipăritură. Dr. Joe Gherman, care era desemnat ca reprezentant al familiei în vederea acestei donații și a tot ce era acolo, a reușit să amâne cu 24 de ore ridicarea patrimoniului. Atunci a apelat la un alt mare român, care nu era rudă cu Mureșenii, dar era foarte apropiat în special de Aurel A. Mureșianu, cu care a colaborat foarte mult, și la „Țara Bârsei“ și la alte publicații, profesorul Ion Colan, care era atunci directorul Bibliotecii. Și, cu ajutorul lui, s-a făcut o preluare de către Bibliotecă a arhivei și a bibliotecii care avea mii de volume și era de o foarte mare valoare. Dacă ar fi să menționez numai una dintre cărți, despre care scrie și Sextil Pușcariu, o ediție foarte importantă, cumpărată încă de Teodor Nica de la Viena, a Iliadei, și care, cu această ocazie, a dispărut. Păcat, căci era o ediție rară, tipărită în condiții excepționale. Sextil Pușcariu o văzuse la Aurel A. Mureșianu. Erau alte foarte multe lucruri de valoare. Într-o singură noapte a trebuit să cărăm totul, să ducem biblioteca, s-a dus cu rafturi cu tot, și Ion Colan a făcut un proces verbal de preluare, în care își lua angajamentul ca, în cadrul bibliotecii, să se facă o cameră a Mureșenilor, cu mobilierul, cu cărțile, plus arhiva. Arhiva am cărat-o noi, toți membrii familiei, o noapte întreagă, ajutați de prieteni. De la Mureșeni am cărat-o în coșuri la Bibliotecă și a rămas acolo. Pe urmă, de acolo a fost preluată de Academie și apoi, cu chiu, cu vai, a revenit. Au fost fel de fel de avataruri. Sigur că s-au mai pierdut, s-au mai stricat. Sigur, biblioteca și colecția „Gazetei Transilvaniei“ și astăzi se găsesc la Bibliotecă, pentru că au venit vremurile când au fost diverși directori care n-au mai ținut cont, au împrăștiat cărțile, le-au repartizat în alt fel și astăzi e foarte greu să mai identificăm, cel mult colecția „Gazetei“, eventual. Au rămas toate în patrimoniul Bibliotecii, și e foarte bine că au rămas și acolo, că n-au ajuns la Securitate ca să fie arse ca alte lucruri, ca, de pildă, lucrarea fostului meu profesor de economie politică, Victor Jinga, despre istoria Transilvaniei, o lucrare monumentală care a fost acum editată din nou, și care atunci a fost arsă ca un lucru otrăvitor pentru neamul românesc. Și atunci ar fi avut aceeași soartă și Arhiva aceasta. Că doar nu era să se ocupe cineva de ea. Aurel A. Mureșianu și-a făcut datoria cât a putut, prin actul acela notarial pe care l-a făcut, din păcate a murit, dar a rămas Dr. Joe Gherman, care timp de șaptesprezece ani a luptat în fel și chip ca să se înființeze muzeul. A reușit târziu, a început în '50 această acțiune, și s-a reușit în '68. Dar el, în '67, a murit la rândul lui, însă înainte de asta i-a cerut fiului său (este vorba despre Mircea Gherman – n. n.) să-l urmeze. Deși el făcuse o facultate economică și a făcut și el facultatea de drept, i-a cerut să urmeze și facultatea de istorie, ca să rămână acolo un specialist, așa cum se prevăzuse în acel „lăsământ“. A și rămas, a lucrat, Casa a funcționat în cadrul Muzeului de Istorie, sigur n-a putut să facă niciodată tot ce a vrut. Un singur exemplu să dau: la o aniversare importantă i s-a interzis să se cânte „Deșteaptă-te, Române!“, când s-au împlinit 130 de ani de la înființarea „Gazetei Transilvaniei“. Nu i s-a dat voie să vorbească despre procesul Memorandului, nimic ce ar fi atins coarda comunistă. Secretarul de partid de atunci a hotărât ce și cum să se facă. Cu toate acestea el, muncind foarte mult, a reușit să facă o foarte frumoasă expoziție despre voluntarii români, care s-au întors în 1917 din Rusia, din prizonierat, au venit și s-au înrolat în armata română, ca să lupte pe front alături de România și aliați. A muncit foarte mult, dar ca urmaș nu i s-a dat voie să vorbească așa cum și-ar fi dorit el să prezinte lucrurile, cu privire la „Gazetă“.

Mircea Gherman a rămas la Muzeu până în 1990, când s-a îmbolnăvit și a murit și el. Atunci, după cum v-am spus, din fericire, un noroc al Mureșenilor ajutați de bunul Dumnezeu, a venit

Sanda Maria Buta, care timp de 12 ani a muncit și a luptat, obținând și autonomia Casei memoriale, obținând spații, obținând fonduri pentru renovare, și astăzi este într-adevăr un muzeu cu totul și cu totul deosebit. Nu știu dacă în țară sunt multe case memoriale, cel puțin din câte cunosc eu nu știu cu care s-ar putea compara (nu vorbesc de palatul lui Cantacuzino – „Nababul“ – unde se află Muzeul Enescu).

Sunt uitate și de autorități, și de Ministerul Culturii ...

Chiar dacă nu sunt uitate, sunt destul de modeste. Poate casa lui Vasile Alecsandri de la Mircești să fie mai ... dar ... totuși este numai un conac de țară, pe când aici este o casă în centrul orașului, frumos aranjată cu mobilier de valoare, acum adăpostește și pe Gheorghe Dima, care, așa cum am spus, este și el o rudă, și care a avut și el un rol foarte important în viața culturală a Brașovului.

Doamna Bunaciu, în perioada interbelică, deși erai adolescentă și probabil la Brașov veneai mai mult în vacanțe, cum ai receptat Brașovul, mai ales din punctul de vedere cultural, apoi după 1940 și în perioada comunismului?

Înainte de a veni aici definitiv, în '40, veneam într-adevăr în vacanțe foarte mult. Eu veneam de la Cluj. Clujul era un oraș mare, un oraș universitar, un oraș cu institute, un institut francez, unul italian, consulate, mă rog, o viață culturală efervescentă. Conferențieri din toată țara ... Era Operă, era teatru ... Noi, la liceu, eram tot timpul ținuți la curent cu tot ce era cultură în Țara Românească. Carol al II-lea a făcut celebrul colegiu „Carol al II-lea“ de lângă Universitatea din Cluj, unde s-a format apoi Filarmonica, deci erau concerte, altfel era viața.

Brașovul era un oraș mic, un oraș de provincie, cu 40.000 de locuitori, înconjurat de ...

Important din punct de vedere industrial ...

Important pentru că avea industria de război, în special armament, important ca oraș industrial, însă un oraș mai restrâns. Cu două licee de băieți și cu un liceu de fete, două licee comerciale, un liceu săsesc. Sașii în majoritate stăpâneau industria, nu vorbesc de cea de armament, care era a românilor; Astra și Tohanul, Metrom ... dar și industria ușoară sau de altă factură era stăpânită în special de sași.

Sașii erau într-adevăr și ei foarte muzicali, dar erau foarte închiși. Aveau cercurile lor restrânse, se făcea muzică în familie de obicei, erau buni instrumentiști, dar mai puțin deschiși față de români. Cu toate că erau legături destul de strânse, mai ales între intelectuali.

Aici, la Brașov, Tiberiu Brediceanu a făcut un conservator, și în acest Conservator a reușit să prezinte viața muzicală, și să o ridice. La Redut se mai dădeau și spectacole. Când a fost Dima în Brașov, de asemenea, corul lui a fost foarte important, până când a plecat la Sibiu, pe urmă a plecat la Cluj, unde a fost rectorul Conservatorului și directorul Operei.

Așa că viața culturală a Brașovului era reprezentată de profesorii de liceu, de o serie de medici, destul de buni și de valoroși, cum a fost și Radu Pușcariu, băiatul lui Sextil Pușcariu, și istorici de asemenea care se ocupau cu istoria Primei Școli Românești din Șchei, de care s-a ocupat Ion Colan, el și cu Sterie Stinghe au fost cei care au avut o valoare, și cu toate că orașul era apropiat de București și ar fi fost cazul să fie mai mare emulația culturală, totuși influența aceasta săsească de închidere, restrângere, răceală a făcut ca să nu fie chiar așa o viață culturală nemaipomenită.

Era familia Căliman, care scriau și publicau, dar în general nu pot să spun că am găsit aici o viață culturală deosebită.

În '40, venind aici Academia Comercială, cu profesorii săi, oameni de mare calitate, oameni care au reprezentat ceva în economia românească, Jinga, Tătaru, pe urmă Condeescu, Răducanu de la București, în fine, s-a format așa un nucleu. Exista aici Institutul de Cultură Italiană, al cărui director era profesorul Palmieri din Italia, de asemenea și el om de mare cultură, unde erau ședințe literare, erau concerte; Institutul francez de asemenea a luat un avânt foarte mare, avându-l pe profesorul Dunogier, care era trimis de Misiunea franceză. Acolo am fost la o serie de conferințe cu diapozitive, adică un fel de filme propriu-zis, că pe vremea aceea nu era așa avansată această industrie video, a fost o serie de conferințe foarte importante, cu castelele de pe valea Loirei. Erau conferințe de istorie, literatură și muzică. Erau poeți, literați de valoare, de exemplu Gherghinescu-Vania și Ștefan Baciu. Aurel A. Mureșianu, care era un publicist cunoscut, și în a cărui casă într-adevăr, eu copil fiind, încă înainte chiar, la 12, 14-15 ani, am întâlnit oameni importanți în cultura românească. L-am întâlnit pe Iorga, l-am întâlnit pe Titulescu, nu vorbesc de Sextil Pușcariu, care, când venea la Brașov (venea permanent), erau în relații de prietenie, se cunoșteau încă de la studiile din străinătate făcute la Paris, deși era mai în vârstă decât Aurel A. Mureșianu.

Stimată Doamnă Bunaciu, vă mulțumim!